Relația Lucian Blaga – Nicolae Iorga. Între adulație și negație sau o „încrucișare" de destine

Mihaela BACALI

Universitatea din București, Școala Doctorală a Facultății de Limbi și Literaturi Străine
University of Bucharesc, Doctoral School of Faculty of Foreign Languages and Literatures
Personal e-mail: mihaela_bacali@yahoo.com

The Lucian Blaga – Nicolae Iorga relationship. Between adulation and negation, or a crossroad of destinies

The present article represents an analysis of the relationship between two major Romanian writers, Lucian Blaga and Nicolae Iorga, quite friendly in its beginnings, but trasnformed in a strong opposition with the gradual assertion of the poet in the literary life of the period. Which were the causes of this radical change, and also which were its consequences ? The article aims at answering these two questions, which, as simple as they may seem, actually realize an overview of the whole cultural field of the Romanian interwar.

Keywords: history of Romanian literature Romanian interwar period, Lucian Blaga, Nicolae Iorga friendship, admiration, hostility, contestation, polemics

„Nici unul dintre scriitorii contemporani cu filosoful român nu a trăit și nu a lucrat într-un climat atât de puțin prielnic creației, într-o accentuată stare tensională, determinată de mobilizarea tuturor resurselor de apărare ale organismului pentru a face față agresiunii psihice exercitate asupra sa", afirmă I. Bălu[1] în biografia dedicată poetului.

De ce Blaga a fost înconjurat de atâta neînțelegere, rea-credință? De ce atmosfera literară a epocii era atât de înveninată? De ce disputele se defășurau pe un ton atât de virulent, lipsit de eleganță, de fair-play? Personalitatea lui Blaga să fi fost cea care declanșa astfel de conflicte? Comparativ cu prietenii săi, Vasile Băncilă și Basil Munteanu, care au trăit atât de departe de lumea disputelor literare, s-ar zice că el a fost mereu „în arenă", mai aproape de Nichifor Crainic din acest punct de vedere. Încercând să-și păstreze o anumită imagine publică, el nu răspundea de cele mai multe ori atacurilor violente la care era supus ; corespondența însă e plină de reacții la aceste evenimente.

Cauza acestor atitudini denigratoare pare să fi fost noutatea absolută a operei lui Blaga și atracția exercitată asupra contemporanilor de personalitatea și opera sa. Reacția de respingere, contestare sau de denigrare a îmbrăcat numeroase forme: cea a „vânătorilor de influențe", a celor care au vorbit despre «plagiat»", din rândul cărora au făcut parte Dan Botta, I.U. Soricu, sau a celor care, ca G. Bogdan-Duică sau Iorga, nu au reușit să înțeleagă opera lui Blaga, sau au judecat-o în afara unor criterii estetice. Deși nu totdeauna a răspuns public acestor mostre de „intoleranță agresivă", considerând că a răspunde este sub demnitatea sa, Blaga a fost profund marcat de lipsa de înțelegere și de reaua-voință a detractorilor. În scrisori există numeroase replici și luări de poziție care pun în lumină o altă latură „a portretului interior al poetului" și care demonstrează că „aparența apolinică oferită publicului nu era decât o mască, ascunzând fireşti reacții de contrariere și indignare"[2].

Relația Blaga-Iorga a avut o desfășurare neobișnuită. Dacă la început, ea a fost una de amiciție, cu timpul, s-a transformat în opusul ei. În privința cauzelor deteriorării relației, opiniile sunt diferite: Corneliu Blaga, în dialogul cu I. Oprișan, crede că motivul ar fi distanțarea lui Blaga, „în anii '30, de naționalismul extremist și de tematica patriotardă"[3]. Pentru Oprișan însă, cauza ar fi prietenii comuni, care „i-au instigat pe fiecare în parte, prezentând afirmațiile celuilat în mod tendențios augmentat".[4] Oricare ar fi cauzele conflictului, el rămâne, ca și în cazul polemicii Blaga-Botta un episod neonorant din biografiile celor doi scriitori.

Un prim moment al relației a fost articolul deosebit de elogios prilejuit de apariția *Poemelor luminii*. Articolul, publicat de N. Iorga în *Neamul românesc,* calificat de

Băncilă ca „aproape manifest”[5], saluta apariția unui mare talent. Cartea de debut a lui Lucian Blaga apăruse la 20 aprilie 1919, iar articolul, foarte prompt, la 30 aprilie. El se adăuga altor reacții, la fel de pozitive, cea a lui Sextil Pușcaru, în *Glasul Bucovinei*, (*Un poet: Lucian Blaga,* ianuarie 1919), cea a lui Ion Agârbiceanu (*Lucian Blaga*) în *Patria*[6] care, toate anunțau apariția unui poet de geniu.

Iorga este atât de entuziasmat de poezia lui Blaga încât își trece peste principii în judecarea poeziei. El răspunde cuiva care îi atrage atenția că până acum era „contra poeziei cu versuri moderniste, fără rimă sau fără metrică clasică: «Da, da, dar poeziile astea ale lui Blaga, versurile astea, se potrivesc, se potrivesc ca o mănușă pe degete»”[7]. Articolul este deosebit de laudativ, poeziile lui Blaga sunt pentru Iorga „bucăți de suflet, prinse sincer în fiecare clipă și redate cu o superioară muzicalitate, în versuri care, frânte, cum sunt, se mlădie împreună cu mișcările sufletești înseși”. Ele redau „cele mai delicate nuanțe ale cugetării și cele mai fine acte ale simțirii”, ele conțin și filosofie și o melancolie, „dar nu deprimantă, filosofie care leagă împreună, ca în cele mai bune produse ale poeziei din toate timpurile, toate aspectele din afară ale naturii, și înlăuntru, toate mișcările prin care (...) îi răspundem”.[8]

În același an, un an deosebit de important pentru existența sa, Blaga, se hotărăște să facă o vizită fratelui său, Liciniu, la București. Trecând pe Calea Victoriei, are curiozitatea, sau mai degrabă inspirația, de a intra la Academie. Era în plină ședință, Ion Bianu rostea discursul de recepție al lui Ovid Densusianu, și, ascultând, Blaga are surpriza de a-și auzi numele: «Din Transilvania vin *Poemele luminii* ale lui Lucian Blaga ca avânturi nouă spre înalturi neatinse de poezia românească de până acum»”, rostea oratorul.[9]

După ședință, Sextil Pușcariu îl prezintă pe Blaga lui Iorga, care îi pare poetului un uriaș de dimensiuni „asiro-babiloniene”. Invitat de istoric la redacția ziarului *Neamul românesc,* peste câteva zile, Blaga este impresionat de forța acestui titan al culturii. „Ilustrul profesor scria la o masă, copleșit de manucrise și cărți. Mi-a întins un deget. Făcea corecturi în șpalturi. Vorbea însă tot timpul cu mine, încât mă miram de repeziciunea cu care putea totuși să facă îndreptările. Concomitent se întreținea și cu culegătorii tipografi. (...) Nicolae Iorga da ordine, corecta, se tânguia că i s-a îmbolnăvit unul din copii, scria, glumea, îmi vorbea. Mă simțeam în fața unei uzine, ce-și declanșa subdiviziunile autonome”.[10] Deși îl primește cu cordialitate pe Blaga, Iorga are mici răutăți care, în timp, se vor transforma într-un curent de opinie total defavorabil poetului. De pildă, considerându-l neinteresat de activitatea sa arhivistică, îi spune: „Dar pe dumneata nu te interesează lucrurile acestea. Dumneata ești un metafizician!” Tonul și, probabil, subtextul, îl lezează pe Blaga. Ca și îndemnul pe care i-l face la finalul întâlnirii: „La despărțire, Dascălul ținu să mă îndemne să citesc mult, ca să nu mă epuizez înainte de vreme, ca atâția poeți români”. De astă dată, Blaga se simte cu totul ofensat: „Mă întreb și astăzi, după atâta timp, de unde și cum a putut culege impresia că n-aș citi”.[11]

Sunt, probabil, primele semne ale atitudinii de ostilitate fățișă, pe care o va adopta ulterior Iorga. Cum se va tansforma un entuziasm ca acela pe care îl arbora la apariția *Poemelor luminii* într-o dezaprobare crescândă, nu știm.

Pentru Băncilă, cauza schimbării de atitudine ar fi un fel de gelozie mascată: „Nu vreau să fac o nedreptate lui Iorga, dar cred că motivul principal era că: «se ridică prea repede și Blaga ăsta!» (...) S-a apucat să-l critice în dreapta, în stânga.[12] Opinia lui I. Bălu este apropiată: „marele istoric uită, adesea, de supărări, mulțumește, personal și în scrisori, deferenței arătate de ataşatul de presă persoanei sale, este gata să-l numească directorul Teatrului Național din Cluj, dar publicarea unui nou volum, ori apariția unui alt ciclu de poeme în periodice, îl determină să acționeze, mustrând public pe recalcitrant”.[13]

O altă explicație ar fi campania de presă dusă de G. Bogdan-Duică, cumnatul lui Iorga, în 1931, în ziarul *Națiunea,* care a accentuat conflictul. Titlul articolelor, foarte semnificativ pentru conținutul lor era *Literatura fără rost. Firește de Lucian Blaga* (patru articole publicate succesiv în *Națiunea*), urmate de *Literatura fără nici un rost. Acum despre Daimonion*”.[14] „Iorga era mereu incitat de criticul literar Bogan-Duică, cumnatul său. (...) Blaga a fost luat în furcile caudine și de Iorga și de Bogdan-Duică”[15], afirmă Corneliu Blaga, în dialogul cu Oprișan. Băncilă confirmă, la rândul său, această informație: „Bogdan-Duică a fost grobian pur și simplu. Nu știu de unde s-au luat ei?! Să fi fost Duică așa de refractar la poezia asta mai subtilă? Și l-a influențat și pe bietul Iorga. Căci cu Iorga erau cumnați.”[16]

Blaga este profund lezat și își „varsă necazul” în scrisori: „Că Bogdan-Duică, a fost la Tănase când s-a jucat *Manole,* nu mă miră. Cred că în seara *Cruciadei* s-a dus la circ. Dar crede-mă, faptele acestui rinocer impotent nu mă impresionează deloc. A făcut multă istorie literară (ah, cât de stearpă!), dar va rămâne în istora literară printr-o singură ispravă: prin atitudinea față de mine. Amin ”[17]

Revenind la atitudinea lui Iorga, opinia lui I. Bălu, este că „seria vehementelor contestări ale operei lui Blaga” a fost începută de N. Iorga, îndată după ce „misterul păgân”, Zamolxe, a fost premiat de Universitatea din Cluj”, deci în 1921, și „a crescut în intensitate până la prelegerea inaugurală prezentată la catedra de filosofia culturii, din noiembrie 1939”.[18] Într-adevăr, Iorga ajunge la convingerea că Blaga „a creat un Zamolxe și un Avram Iancu absolut străini de realitate și chiar de o închipuire în adevăr stăpânită. De aici s-a trecut la «spații mioritice» și la «eoni» prin care diplomatul încă tânăr înțelegea, cum a spus-o el însuși, să dea cărți de căpătâi noii generații, care cutează a spune că le admiră fiindcă le înțelege.”[19]

Încet-încet disputa de idei se transformă într-un conflict deschis, pe care Iorga îl susține prin articole. Considerând nedemn de a răspunde public unor atacuri

atât de josnice, Blaga comentează însă în scrisori, pe un ton persiflant, mai ales în corespondența cu prieteni foarte apropiați, cum este Băncilă: „Ai văzut ce năbădăi l-au apucat pe bietul Iorga? Dumnezeule Doamne, vom avea cu toții la bătrânețe astfel de izbucniri? Mai bine slobozește, Doamne."[20] Băncilă însuși consideră că Iorga a fost cel care a început criticile, dar că Blaga ar fi trebuit să nu riposteze, ceea ce era însă imposibil. Până la un punct reacția de contrarietate a lui Blaga a fost firească. Ceea ce i se poate reproșa însă, așa cum remarcă și Băncilă, este duritatea limbajului. „Pe urmă însă, relatează acesta, a început să-l critice pe Blaga. Și cum Iorga nu-și ținea gura niciodată, au ajuns zvonurile și la urechea lui Blaga. Aici a fost vina lui Blaga! El trebuia să tacă din gură. Măcar pentru articolul acela pe care-l scrisese Iorga. Dar a început să răspundă și el la fel. Nu în scris, ci în scrisori. Chiar și în scrisorile către Chinezu. Ei, și scrie foarte urât Blaga, în fond, despre Iorga și uneori picant, așa, ca să nu spun arghezian".[21]

Tot Băncilă afrmă că Blaga spunea mereu: „«Iorga, de câte ori venea la putere, primul lucru pe care îl făcea, mă dădea pe mine afară!» Ceea ce nu prea cred că-i adevărat!", este comentariul lui Băncilă.[22] Oprișan este de părere însă, că, deși Blaga vorbește de un „conflict vechi de un deceniu și jumătate cu savantul", documentele disponibile demonstrează faptul că, până prin 1932, raporturile dintre cei doi au fost bune. Cartea de vizită trimisă de istoric poetului la 13 octombrie 1932 ar fi o dovadă a acestei stări de fapt: «N. Iorga mulțămește d-lui Blaga care, în zilele când hula se ridică împotriva mea de la ai mei, îmi aduce de la străini un cuvânt de înțelegere»[23]. Așa cum s-a văzut însă anterior, în scrisoarea către Chinezu din 1930, Blaga era încă de atunci foarte înverșunat împotriva lui Iorga, ceea ce nu susține afirmația lui I. Oprișan.

Conflictul Blaga-Iorga a avut ecou și în corespondența Blaga-Basil Munteanu. „În ianuarie, scrie Basil Munteanu de la Paris, am avut aici mare bucluc cu bărbosul apostol al neamului, N. Iorga. Acest important filosof și inspirat poet a citit articolele mele despre dumneata și, unindune în aceeași năpraznică ură, a pornit război împotriva amândurora. Despre prostiile rostite împotriva noastră în eseuri franceze am aflat câte ceva dar nu-mi voi bate capul să reconstituiesc aceste inepții. Marele Anonim al dumitale i se pare extrem de rizibil și, judecând după crâmpeiele ce i s-au raportat, s-a exprimat despre el în termeni de o vulgaritate care va trebui într-o zi pălmuită. Numele dumitale l-a pus în legătură cu „blague" și acest mare metafizician a contestat aptitudinile metafizice nu numai ale mele, (ceea ce i s-ar fi putut ierta) dar ale dumitale."[24]

Blaga e la fel de contrariat în răspunsul său: „Cât privește vulgaritatea lui Iorga - ce să-ți spun? De cinsprezece ani se frământă împotriva mea. Acu, după ce toată critica noastră a spus că am reabilitat, cu *Avram Iancu*, drama istorică asupra căreia dumnealui a aruncat un masiv discredit, trebuie să fie disperat (...) Cât privește filosofia mea, el, care, de cincizeci de ani tot declară că are oroare de filosofie, nu e deloc chemat să o judece. De altfel, sunt sigur că n-a citit niciun rând din opera mea. Trebuie să fie furios că Nichifor Crainic scrie în ultima sa carte, într-un loc, despre volumul său de cugetări: «E cea mai adâncă carte ce s-a scris în românește, în afară de opera lui Lucian Blaga» (...) Eu, știind de unde s-a pornit ura, îmi dau seama de-un deceniu și jumătate că Nicolae Iorga e numele colectiv al unui număr considerabil de monștri"[25] (Viena, aprilie 1936)

Discursul lui Blaga la Academie, în 1937, a declanșat o altă manifestare de ură fățișă a lui Iorga. Regele Carol al II-lea, care, deși răcit, a ținut cu tot dinadinsul să participe la ședință și să aducă un omagiu tânărului academician în devenire, a fost pentru Blaga „sublim", iar pentru Iorga dezamăgitor, aproape crud. Regele se declara cu totul de acord cu drumul deschis de Lucian Blaga în literatura noastră, „simbolul vădit al căilor noi pe care trebuie să-l calce cultura românească de mâine"[26], care trebuie să se descătușeze de acel „calapod sentimentalo-rural – necesar poate la începutul veacului, dar o adevărată piedică pentru marile creații"[27]. Comentariul epistolar al lui Blaga confirmă atitudinea, deosebit de elogioasă, a regelui: „Iar discursul regelui a fost o senzație, cum n-a fost alta la Academie: a ținut să declare că se identifică întru totul cu felul cum văd eu viitoarea evoluție a culturii române și a luat atitudine fățișă împotriva poporanismului, semănătorismului și a citadinismului. Iorga a avut o incredibilă izbucnire de furie, după ședință. Regele m-a felicitat, dar în discurs a spus că felicită mai ales Academia pentru alegerea mea. "[28]. Pentru Blaga e un moment de mare victorie: „Regele a fost în orice caz sublim, și crud, ca orice sublim. L-a făcut pe Iorga să asiste, în picioare, ca la biserică, la destrămarea oficială a spiritului iorghist."[29] Frazele rostite de rege trebuie să fi fost receptate de Iorga „ca o jignire personală adusă lui și străduinței de a menține prin neamul românesc semănătorismul în contemporaneitate",[30] afirmă I. Bălu.

O altă relatare a episodului există în *Însemnările zilnice ale Corneliei Brediceanu*:

„N. Iorga, nemulțumit de elogiile adresate de rege lui Lucian Blaga, s-a ridicat, fierbând de indignare. «Dacă avem așa oameni mari la Academie, atunci eu nu mai am ce cauta aici!»

Trecând pe lângă marele istoric, Lucian Baga l-a auzit afirmând: «Am să-i arăt eu acestui domn (regelui, *n. n.*) că mai există un Nicolae Iorga în țară». Lucian Blaga l-a urmărit cu privirea și l-a văzut oprindu-se în hol, în fața unor colegi mai vârstnici, cărora li s-a adresat cu nervozitate: «Discursul regelui înseamnă apologia pornografiei și a obscurității!»

Însă acadmicienii, vădit plictisiți, s-au întors spre Lucian Blaga și l-au felicitat călduros."[31]

Reacția lui Iorga se manifestă printr-un articol de contestare, publicat imediat după discursul de la Academie. Dacă în 1919, Iorga scria atât de elogios despre

Poemele luminii, acum el afirmă că: „un aşa simpatic tânăr va trece la peşterile de întuneric ale unei mistice străine cu totul de sufletul nostru", ajungând, pe un ton din ce în ce mai înverşunat, să îl numească pe Blaga „filosoful abstrus", care „a creat un Zamolxe şi Avram Iancu străini cu totul de realitate". Imaginea lui Blaga despre sat, pretinde Iorga, este una cu totul deformată: „a prefăcut aşa de iubita icoană mediului nostru rural într-o lume închisă, opusă la ceea ce s-a calificat cu un neadmisibil barbarism „citadin", o lume care nu ne suferă pe noi, ceşti născuţi aiurea şi condamnaţi prin acest hazard însuşi al naşterii, la o falsă „cultură majoră" de împrumut, pe când din „cultura minoră" peste noi se va face alta, a călcărilor logice şi a metaforelor absurde"[32]. Iorga îi reproşează totodată lui Blaga stilul „rece şi bătos, cu citaţii ale operelor proprii, fără un moment de căldură, fără un avânt de emoţie într-o zi aşa de solemnă"[33]. Discursul de răspuns, rostit de I. Petrovici împrumută, consideră Iorga, tonul „obişnuit în Academiile după care s-a luat a noastră, adăugând la o laudă plină de amabilitatea cerută de ocazie, critici fundamentale, rostite cu un zâmbet elegant" şi „împroşcându-ne cu imprecaţii absconse şi ermetice, *iazmele sugătoare de sânge ale misticismului*" (subl. nstr).[34] Un alt articol publicat tot în *Cuget clar* în 1937[35], este *Dl. Blaga în oglinda poetului Soricu.* Articolul pleacă tot de la discursul lui Blaga despre satul românesc. În ochii lui Soricu, poetul este „oratorul care a tăiat lemne unde *îndrumătorul adevăratului scris românesc*(adică Iorga, subl. nstr.) culesese de mult surcele."[36] Pretinsul poet critică foarte vehement două idei ale lui Blaga prezente în discursul de recepţie la Academie, *Elogiul satului românesc*: aceea că prin ochii unui copil s-ar putea înţelege mai bine spiritualiatea satului: „dacă e să vedem satul prin ocheanul copilului, toată conştienta opintire spre lumină şi adevăr a unui popor se reduce la un joc copilăresc"[37] şi cea a prezenţei bisericii şi cimitirului în mijlocul satului, susţinând că, în Ardeal, biserica este situată pe deal, mai sus.

Dacă discursul de recepţie la Academie, şi înfrângerea vădită a lui Iorga avuseseră loc la 5 iunie 1937, un nou moment de încrâncenare în desfăşurarea conflictului de idei va fi marcat de publicarea celor cincisprezece poezii ale lui Blaga în *Gândirea*, în septembrie acelaşi an, sub titlul: *„Lucian Blaga, 15 poezii"*[38]. Acestea au fost*: Asfinţit marin, Anno domini, Ani, pribegie şi somn, Lângă cetate, În preajma strămoşilor, Iezerul, Cerbul, Trezire, Bunăvestire pentru floarea mărului, Oaspeţi nepoftiţi, Alesul, Belşug, Cântecul bradului, Ciocârlia, Bazin într-un parc*. Blaga ştia dinainte care va fi reacţia lui Iorga: „Am mai publicat şi 15 noi poezii în *Gândirea* şi am auzit că o să le înjure grozav Iorga. Nu vrea să uite discursul regelui,"[39] îi scrie el lui Basil Munteanu.

Într-adevăr, Iorga îşi manifestă profunda dezaprobare faţă de versurile blagiene, scriind o serie de articole în care îi contestă acestuia însăşi calitatea de poet. Ele sunt publicate în *Cuget clar (Noul „Semănător"), Revistă de direcţie literară, artistică şi culturală condusă de N. Iorga,* ce apărea la Bucureşti.

În cel intitulat *Poate fi inteligibilul fără simţire, poezie?*, apărut în *Cuget clar,* an II, nr. 11, Bucureşti, 23 septembrie 1937, Iorga consideră poeziile lui Blaga „cinsprezece monstruozităţi ale inspiraţiei care nu se mai poate numi poetică". Versurile sunt, în opinia lui Iorga, argheziene, şi sunt calificate drept „scârbărie". El scoate din context şi critică formulări de genul: „Pe lespezi de-o pui (urechea) audu-se viermii/ Cu freamăt (!) porniţi pe căile vremii/ Cu carnea noastră să se cuminece/ Pe rând în nouă duminece". Iorga critică totodată anumite rime sau exprimări („ciocârlia-Hristosul românesc").[40]

În următorul, publicat tot în *Cuget clar*, la 21 oct. 1937, intitulat *La ce serveşte această poezie?*[41], Iorga vituperează împotriva misticismului lui Blaga. „Sau poate fi înlocuită raţiunea clară printr-un pretins misticism, în care de la al doilea vers poetul apare una cu dumnezeirea şi vorbeşte profetic despre ce n-a înţeles niciodată. Misticismul (...) nu poate fi întrebuinţat ca un mijloc poetic, el trebuie să fie în chiar ţesătura sufletească a poetului. "[42] Iorga se opune tendinţelor intelectualizante, spiritualiste din epocă, a lipsei de formă poetică, de muzicalitate a versurilor moderne, considerate „improvizări"[43]. Blaga este un reprezentant al acestei poezii care „înţelege să rupă cu trecutul, ceea ce înseamnă cu înseşi regulile eterne ale gândirii, simţirii şi formei, şi să dea expresie la ceea ce se cheamă prin exagerare şi abuz „sufletul modern".[44]

Ultimul din seria celor trei articole, intitulat *Natura în poezia nouă şi în poezia adevărată,* este o pledoarie pentru inspiraţia autohtonă în poezie: „În locul ciocârliei mistico-metafizice pe care mi-o prezintă dl. Blaga (...) avem păsări măiestre, animale înţelepte (...) şi chiar fenomenele naturii, care, ca în basmele legendele şi poemele noastre, de la Păsăr-lăţi-lungilă, la Ger-Împărat, sunt însăşi suprema esenţă a sufletului popular". În spiritul criticii „eticiste" pe care a profesat-o, Iorga cere de la poezia modernă „sinceritate şi simplicitate". [45]

În toamna aceluiaşi an, 1937, an care îi adusese lui Blaga succesul de la Academie, conflictul Blaga-Iorga capătă o deosebită amploare în corespondenţa Lucian Blaga-Nichifor Crainic. El este sporit de faptul că obiectul criticilor savantului erau cele 15 poezii apărute în *Gândirea*, cu al cărui director, Nichifor Crainic, Iorga avea relaţii cordiale, apoi de disensiunile care începeau să apară şi între Nichifor Crainic şi Blaga.

Chiar cu un an înainte, în 1936, Blaga, care aflase de la Basil Munteanu despre reacţia furibundă a lui Iorga, îi împărtăşeşte şi lui Crainic vestea. „Îmi scrie Basil Munteanu că la Paris Iorga m-a înjurat pe toate cărările, scrie Blaga. Să-i fie de bine. Iorga-numele unui faraon egiptean care viaţa întreagă şi-a clădit un mormânt, o piramidă făcută din cărţile scrise de el. Părerea mea este că i-ai făcut o onoare punându-l în preafrumoasa ta carte".[46]

Peste un an, în 1937, Blaga se plânge, tot într-o epistolă către Crainic, de impactul pe care îl va avea campania lui Iorga asupra carierei sale didactice în devenire: „Penibil e că atitudinea lui Iorga şi campania lui pornită numai

fiindcă acest domn, înecat de toate patimile, nu suportă să se ridice nimenea, au venit tocmai acu', pentru a încuraja pe toți adversarii mei. Cât privește atitudinea lui – două idei:

1) sau e de bună credință și atunci în judecarea elitei e pur și simplu un imbecil,

2) sau e de rea credință, și atunci e un monstru, cum am susținut-o întotdeauna

Că a reintrat în lupta naționalistă se poate să fie un bine, deși el n-a făcut-o decât din furie și pentru a-și reface oarecum virginitatea (...) După experiențele pe care le-am avut cu el, cred că te-ai ambalat prea tare pe acestă linie, în fond ce mai poate acest senil? Să mă demonteze pe mine? Nu prea – fiincă cei 200 de cititori ai mei sunt destul de siguri. Dar cu acesta mi-ar împiedica doar întoarcerea cu vreo 2-3 ani și în răstimp mai scriu niște trilogii".[47]

Blaga îi atrage atenția lui Nichifor Crainic că, deși va rămâne același „sub unghiul prieteniei", dacă „acțiunea «literară» a lui Iorga „ar fi cumva lăudată, și deci sprijinită" în revista *Gândirea,* ar fi mai bine, ca „din capul locului să-mi ștergi numele de pe copertă. Știi, nu vreau să am aerul unui caraghios. Va să zică, vezi: deși aș avea dreptul să folosesc paginile acestei reviste pentru a porni o campanie împotriva marelui ticălos mâncat și ros de vanități , eu, ținând seama de noua ta prietenie, renunț, aștept însă ca revistele să nu-mi facă imposibilă rămânerea, elogiind o acțiune(care nu are drept scop decât aceea de a mă distruge (În *Xensdulii,* Iorga afirmă că în discursul de la Academie mi-aș fi arătat tot disprețul față de cultura românească și apoi cum să nu-l apuci de barbă și să-l tragi prin gunoi cum merită?)."[48]

Blaga îl amenință deci pe Nichifor Crainic cu retragerea de la revistă și îi reproșează o anumită simpatie pe care acesta a manifestat-o, de-a lungul anilor, pentru Iorga. În același timp însă mai crede încă în vechea prietenie care i-a unit atâta vreme. „Cred că mă înțelegi perfect. Legăturile noastre personale rămân neschimbate, orice ai face. Cel puțin din parte-mi. Nu-ți cer nimic. Ai completa libertate de a face ce crezi că e în interesul tău, pe linie politică și practică: tu-ți cunoști necazurile și țintele! Dar tot așa și eu mi le cunosc pe ale mele".[49]

În răspuns, Crainic încearcă să se disculpe: „Ai văzut că m-am împăcat cu Iorga. Am făcut-o după ieșirea lui cavalerească – singura cu ocazia atacului tâmpit al lui T. Vlădescu și pentru reintrarea vajnică în naționalism a întortocheatului geniu. Astăzi, prin seria de articole ce le-ai văzut poate reproduse în marile ziare, N. Iorga e pe platoul întâi în toată lumea naționalistă. E din nou pe piedestalul de acum un sfert de veac. Asta e poate bine."

Urmează relatarea vizitei pe care i-o face cu D. Stelian Popescu la Văleni. „Primul lucru pe care l-a făcut după ce m-a poftit pe scaun – nu vorbisem împreună de 6 ani – a fost să ia *Gândirea,* ultimul număr, și să ridiculizeze versurile tale (sunt câteva expresii cam forțate și cam enigmatice). Mi-a spus că și-ncepuse un articol în care să te combată, care va apărea, desigur în *Cuget clar"* (e vorba de articolele menționate mai sus*).* Crainic consideră campania lui Iorga, cea de purificare literară, „admirabilă", vede în Blaga un scriitor „esențialmente pur", deși există „unele exagerări de stil" scuzabile. Apoi confirmă în fața lui Iorga marea prietenie care îl leagă de Blaga.

Concluzia sa, oarecum în dezacord cu vizita de simpatie pe care i-o făcea la Văleni este: „E foarte greu, scumpe Lulu, să te înțelegi cu acest om. "[50]

Crainic pare să înțeleagă situația grea prin care trece Blaga: „Ai fost desigur enervat când mi-ai scris ultima epistolă atât de drastică în amenințări. Eu nu m-am supărat fiindcă înțeleg starea ta psihologică actuală, înainte de o situație, pe care cu toții o dorim clară, fixată definitiv în bine. Pe urmă eu trec adesea prin asemenea stări ca să nu le înțeleg chiar când ele acaparează pe un prieten". Apoi Crainic se disculpă din nou: „Eu am făcut un act de prietenie mâhnită comunicându-ți o măgărie a lui N. Iorga – fiindcă altfel nu pot s-o numesc. Această măgărie vine după ce eu îi făcusem marele elogiu din *Sfarmă-Piatră*. Credeam că după o asemenea ieșire a mea, toate bâzdâcurile lui veninoase vor înceta în ce te privește pe tine. Elogiul îl făcusem și ca mulțumire pentru cuvântul bun, scris la timp de el, în situația penibilă pentru mine pe care o cunoști.

L-am văzut o singură dată la Văleni, după 6 ani de relații întrerupte.

Concluzia la care am ajuns este că e totuși un om cu care nu ne putem înțelege. *Gândirea* în special, care s-a purtat cu el boierește, închinîndu-i acum 6 ani[51] acel număr voluminos de elogii și luându-i în primăvara aceasta apărarea, el o urăște groaznic. Pentru ea de când apare, n-a avut totuși decât cuvinte injurioase. Niciodată altfel. În acestă situație, firește, am fi caraghioși să continuăm a-l elogia. De altfel, ai văzut în ultimele numere. A avut congres aici în București zilele trecute. Nu m-am dus înadins, deși mă anunțase verbal când l-am văzut la Văleni. Tu de departe n-ai cum să știi toate acestea. De aceea mi-ai scris cum mi-ai scris și cum nu meritam"[52].

„Țin însă să-ți spun, acentuează Crainic, că această *Gândire* pe care tu o amenințI cu părăsirea, și eu firește, nu te pot opri – a fost ireproșabilă față de tine, care ai fost coloană de marmură. Dacă vei face o socoteală, vei vedea că în 16 ani de apariție, această revistă a vorbit numai de 2 ori despre mine. Dacă ți se pare, dragă Lulu că legăturile cu ea te incomodează, fă cum vrei tu. Eu nu pot reține pe nimeni cu forța".[53] Crainic reiterează îndemnul de a pune prietenia mai presus de alte relații, poate pasagere. „Mi-aduc aminte de un caz asemănător: un interviu al tău cu Felix Aderca, pe vremuri, în care îți băteai joc de ortodoxia mea de atunci. Eu am trecut și trec peste toate acestea. Dovadă dragostea și loialitatea pe care ți le-am păstrat ca nimeni altul. Văd însă că pe măsură ce mă atacă pe mine, lichelele te adulează pe tine. Tactica o cunosc: așa se distrug marile prietenii. Din partea mea, n-am să-mi reproșez nimic. Și știu că o prietenie literară poate contribui mult la o mișcare. Tu faci distincția între legătura omenească și

cea literară. Eu nu pot să fac asemenea distincție, după 19 ani de legătură cu tine."

Crainic pledează pentru „o fază nouă" în relațiile amicale, relații care „au nevoie de concesii reciproce pentru a dura". „Cu toată dragostea", semnează el.[54]

Schimbul epistolar dintre Lucian Blaga și Nichifor Crainic este interesant din mai multe puncte de vedere: pe de o parte, el anunță viitoarea deteriorare a relației Blaga–Crainic, pe de alta, este de remarcat că amenințarea lui Blaga cu părăsirea revistei *Gândirea,* va fi pusă în practică în 1943, când poetul își creează propria revistă, *Saeculum*.

Cum ar trebui înțeleasă această „încrucișare de spade" literare între L. Blaga și N. Iorga? În primul rând este lăudabilă atitudinea lui Blaga, care reușește, în public (de ar fi reușit și în corespondență!) să-și păstreze distincția nerăspunzând provocărilor. Tot în legătură cu poziția sa, ar fi de remarcat faptul că nu a avut niciodată o părere prea bună despre semănătorism, l-a considerat desuet, edulcorat, de „un eticism cam școlăresc", prezentând o istorie convențional idealizată". S-ar putea ca neacceptarea și disprețul pentru curentul inițiat de Iorga să-l fi înverșunat pe acesta. Apoi, schimbarea sa de atitudine de după apariția celor două piese, *Zamolxe* și *Avram Iancu*, ar putea fi datorată faptului că personajele create de Blaga, nu corespundeau cu viziunea sa de istoric. În privința celorlate critici pe care i le face acestuia, cea de misticism, sau a îndrăznelilor de limbaj, e clar că el le făcea de pe pozițiile unui tradiționalism îngust.

Concluzia care se impune este aceea că dacă aceste critici ar fi fost formulate într-un limbaj demn, elegant, iar disputa ar fi rămas la nivelul ideilor, nu s-ar fi ajuns la acele atât de vulgare exagerări verbale. Este regretabil că oameni de o ținută intelectuală atât de înaltă nu au reușit să găsească un limbaj adecvat unei polemici adevărate, de idei.

Note:

1. Ion Bălu, *Viața lui Lucian Blaga*, volumul II, Editura Libra, Bucureşti, 1996, p. 344.
2. Simona Cioculescu, *O acuzație de plagiat, Manuscriptum*, 3(28),1977, an VIII, p. 107.
3. I. Oprișan, *Lucian Blaga printre contemporani, Dialoguri adnotate*, Ediția a II-a, revizuită, augmentată, necenzuraă, Editura Saeculum, Editura Vestala, Bucureşti, 1995, dialog cu Corneliu Blaga, p. 103.
4. ibidem, p. 121, nota10.
5. ibidem, convorbire cu V. Băncilă, p. 62.
6. Sextil Puşcariu, *Un poet: Lucian Blaga, Glasul Bucovinei,* II, nr. 49, 3/16 ianuarie 1919, p. 1-2, Ion Agârbiceanu, *Lucian Blaga*, *Patria*, I, nr. 72, 15 mai 1919, p. 1. Aceste recenzii vor fi urmate de alte articole, la fel de elogioase, semnate de Al. Busuioceanu, în *Luceafărul*, Ov. Densusianu, în *Viața nouă*, N. Davidescu, în *Steagul*, Nichifor Crainic în *Dacia.*
7. ibidem, p. 63.
8. MirceaVaida, *Pe urmele lui Lucian Blaga*, Editura Sport-Turism, București, 1982, p. 152 și Lucian Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor,* Ediția a II-a, Ediție îngrijită de George Ivașcu, Editura Eminescu, București, 1973, p. 204-205.
9. ibidem, M. Vaida, op. cit, p. 208-209.
10. idem M. Vaida, (Hronic) p. 214.
11. idem.
12. I. Oprișan, op. cit. , p. 63.
13. I. Bălu, op. cit, p. 344.
14. G. Bogdan-Duică, *Literatura fără rost. Fireşte de Lucian Blaga, Națiunea,* V, nr. 67, 25 martie 1931, p. 1-2, nr. 68, 27 martie 1931, p. 1-2, nr. 69, 28 martie 1931,p. 1-2, nr. 71, 31 martie 1931, p. 1-2 și G. Bogdan-Duică, *Literatura fără nici un rost. Acum despre „Daimonion"*, *Națiunea,* V, nr. 73-76, 2-5 aprilie 1931, p. 1-2.
15. I. Oprișan, op. cit, p. 103, dialog cu Corneliu Blaga.
16. ibidem, p. 84, dialog cu V. Băncilă.
17. I. Oprișan, op. cit, p. 122, nota11, scrisoare către I. Chinezu, din 21. IV. 1930.
18. I. Bălu, op. cit. , p. 344.
19. Iorga, N, *Două discursuri, Cuget clar*, anul I, nr. 49, București, 16 iunie 1937, p. 769.
20. Vasile Băncilă-Lucian Blaga, *Corespondență*, Editura Muzeul Literaturii Române, Editura Istros, Muzeul Brăilei, 2001, p. 71.
21. I. Oprișan, op. cit. , dialog cu V. Băncilă, p. 63.
22. ibidem, p. 51.
23. I. Oprișan, op. cit. , p. 121, nota 10.
24. *Lucian Blaga în dialog cu Basil Munteanu, Manuscriptum*, an XVII, nr. 3(64), 1986, p. 71-72, scrisoare datată Paris, 2 aprilie 1936.
25. ibidem, p. 72, scrisoare datată Viena, 5 aprilie 1936.
26. Vatamaniuc D. , *Lucian Blaga, Contribuții documentare la biografia sa și a operei,* Mihai Dascal Editor, București, 1998, *Alocuțiune regelui Carol al II-lea, prilejuită de primirea lui Lucian Blaga în Acdemia Română*, op. cit. ,p. 62.
27. ibidem, p. 63.
28. Basil Munteanu, *Corespondențe,* Editura Ethos-Ion Cuşa, Paris,1979, p172, scrisoare datată Berna, 11 iunie 1937.
29. ibidem, p. 173, scrisoare datată 23 iunie 1937.
30. I. Bălu, op. cit. , p. 59.
31. ibidem, p. 60, apud *Lucian Blaga în „Însemnările zinice" ale Corneliei Brediceanu,* notă editorială de Dorli Blaga, *Manuscriptum,* XII, nr. 3, 1981, p. 148-164, XIII, nr. 1, 1982, p. 138-150.
32. N. Iorga, *Două discursuri, Cuget clar,* Bucureşti, anul I, nr. 49, Bucureşti, 16 iunie 1937, p. 769.
33. ibidem, p. 770.
34. idem.
35. *Dl. Blaga în oglinda poetului Soricu*, *Cuget clar*, anul II, nr. 15, Bucureşti, 12 august 1937.
36. ibidem, p. 77.
37. idem.
38. *Lucian Blaga, 15 poezii, Gândirea*, anul XVI, nr. 7, septembrie 1937, p. 319-327.
39. *Corespondențe,* p. 174, scrisoare din 29 sept. 1937, Berna

40. N. Iorga, *Poate fi inteligibilul fără simțire, poezie?*, *Cuget clar,* an II, nr. 11, București, 23 septembrie 1937, p. 165.
41. N. Iorga, *La ce servește această poezie?*, *Cuget clar*, anul II, nr. 15, București, 21 octombrie 1937, p. 226.
42. ibidem, p. 227.
43. idem.
44. ibidem, p. 226.
45. N. Iorga, *Natura în poezia nouă și în poezia adevărată, Cuget clar*, anul II, nr. 16, 28 octombrie 1937, p. 243.
46. *Manuscriptum,* nr 1-4 (98-101), Anul XXVI,1995, număr special dedicat lui Nichifor Crainic, *Lucian Blaga către Nichifor Crainic*, Scrisoare Lucian Blaga, aprilie 1936, p. 165.
47. ibidem, scrisoare din 30. X. 1937, p. 165-166.
48. idem.
49. ibidem, p. 166.
50. *Manuscriptum,* nr 1-4 (98-101) Anul XXVI, 1995, număr special dedicat lui Nichifor Crainic, *Nichifor Crainic, Portret în oglindă, Corespondență*, p. 140-141, scrisoare din 17 sept. 1937.
51. *Gândirea*, (număr omagial cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani),anul XI, nr. 6-7-8, 1931 articole semnate de N. Crainic, *Estetica lui N. Iorga,* p. 241-246, T. Vianu, *Pe marginea „Cugetărilor" lui N. Iorga*, p. 248-251, Toma Vlădescu, *Prefață pentru o „legendă" a lui N. Iorga*, p. 254-264, Radu Dragnea, *Unitatea de stil*, p. 261-264, Cezar Petrescu, *N. Iorga, memorialist*, p. 274-278, Al. Busuioceanu, *Dl. N. Iorga, istoric al artei românești,* p. 279-285, Al. Bădăuță, *N. Iorga, călător,* p. 291-295, V. Băncilă, *Un educator: Neculai Iorga*, p. 296-302, Barbu Teodorescu, *N. Iorga, omul,* p. 302-305.
52. *Manuscriptum,* nr 1-4 (98-101) Anul XXVI, 1995, p. 141, scisoare din 4 noiembrie 1937.
53. ibidem, p. 142.
54. ibidem, p. 141.
55. Lucian Blaga, *Gândirismul, Răspuns la discursul de recepție la Academia Română al lui Nichfor Crainic,* rostit în ședință solemnă la 22 mai 1941, reprodus în *Izvoade,* București, Humanitas, 2011, p. 29.

Bibliography:

Băncilă, Vasile - Blaga, Lucian, *Corespondență / Correspondence,* Editura Muzeul Literaturii Române, Editura Istros, Muzeul Brăilei, 2001.

Bălu, Ion, *Viața lui Lucian Blaga / The Life of Lucian Blaga*, 2nd vol., Editura Libra, București, 1996.

Blaga, Dorli, *Lucian Blaga în „Însemnările zinice" ale Corneliei Brediceanu / Lucian Blaga in the „Daily Notes" of Cornelia Brediceanu,* in *Manuscriptum,* year XII, no. 3, 1981, p. 148-164, year XIII, no. 1, 1982, p. 138-150.

Blaga, Lucian, *15 poezii / 15 poems,* in *Gândirea,* year XVI, nr. 7, September 1937, p. 319-327.

Blaga, Lucian, *Hronicul și cântecul vârstelor / The Chronicle and the Song of the Ages,* 2nd ed., under the supervision of George Ivașcu, Editura Eminescu, București, 1973.

Blaga, Lucian, *Gândirismul, Răspuns la discursul de recepție la Academia Română al lui Nichfor Crainic / „Gândirism". An Answer to Nichifor Crainic's Reception Speech in the Romanian Academy,* delivered in the solemn meeting of 22 May 1941, republished in Lucian Blaga *Izvoade,* București, Humanitas, p. 29.

Blaga, Lucian, *Izvoade / Catalogues,* Editura Humanitas, București, 2011.

Bogdan-Duică, G. , *Literatura fără rost (Firește de Lucian Blaga) / The Useless Literature (Of Lucian Blaga, Of Course),* in *Națiunea*, year V, no. 73-76, 2-5 April 1931, p. 1-2.

Cioculescu, Simona, *O acuzație de plagiat / An Accusation of Plagiarism,* in *Manuscriptum*, 3(28),1977, year VIII, p. 107-112.

Cioculescu, Simona, *Lucian Blaga în dialog cu Basil Munteanu / Lucian Blaga in Dialogue with Basil Munteanu,* in *Manuscriptum*, year XVII, no. 3 (64), 1986, p. 67-83.

Cenușă, Mircea, *Lucian Blaga către Nichifor Crainic / Lucian Blaga to Nichifor Crainic*, in *Manuscriptum,* no 1-4 (98-101), year XXVI, 1995, special issue dedicated to Nichifor Crainic, p. 152-169.

Iorga, N, *Rânduri pentru un tânăr / Lines for a Young Man,* in *Neamul românesc*, year XVI, no. 88, 30 April 1919.

Iorga, N, *Două discursuri / Two Speeches,* in *Cuget clar,* București, year I, no. 49, 16 June 1937, p. 769-780.

Iorga, N, *Poate fi neinteligibilul fără simțire, poezie?*; *La ce servește această poezie?; Natura în poezia nouă și în poezia adevărată / Can the unsensed Unintelligible be Poetry?; What for does this Poetry serve?; Nature in the New Poetry and in True Poetry,* in *Cuget clar (Noul semănător), Revistă de direcție literară, artistică și culturală condusă de N. Iorga,* nos. 11, 15, 16, September and October 1937, 3 articles regarding the 15 poems published by Blaga in *Gândirea.*

Munteanu, Basil, *Corespondențe / Correspondences,* Editura Ethos-Ion Cușa, Paris, 1979.

Oprișan, I., *Lucian Blaga printre contemporani, Dialoguri adnotate / Lucian Blaga among His Contemporaries. Annotated Dialogues*, 2nd ed. revised, augmented, and uncensored, Editura Saeculum, Editura Vestala, București, 199.

Soricu, I. U. , *Dl. Blaga în oglinda poetului Soricu / Mr. Blaga in the Mirror of the Poet Soricu,* in *Cuget clar(Noul semănător*), București, year II, no. 15, 12 August 1937.

Vatamaniuc D., *Alocuțiune regelui Carol al II-lea, prilejuită de primirea lui Lucian Blaga în Academia Română*, în D. Vatamaniuc, *Lucian Blaga. Contribuții documentare la biografia sa și a operei,* Mihai Dascal Editor, București, 1998, p. 62-63.

Vaida, Mircea, *Pe urmele lui Lucian Blaga / On the Footsteps of Lucian Blaga*, Editura Sport-Turism, București, 1982.

Corespondență Blaga – Nichifor Crainic / Correspondence Blaga – Nichifor Crainic, in *Manuscriptum,* no 1-4 (98-101), year XXVI, special issue dedicated to Nichifor Crainic.